

AZ ÖSTERREICHISCHE MILITÄRISCHE ZEITSCHRIFT ÉS A MAGYAR HADTÖRTÉNELEM

A magyarságnak az osztrák Habsburgok birodalmán belül átélt 1527—1918 közti történelme természetszerűleg sokszorosán egybefonódott az e birodalombeli más népekével. A közös uralkodóra, a dinasztikus érdekekre, a birodalmi szintű politikára, az egységes elvek szerinti központi igazgatásra — a többé-kevésbé érvényesült magyar állami különállóság mellett is — figyelemmel kell lennie a magyar történésznek. Ugyanakkor a birodalom egészének történetét vizsgáló más nemzetbeli kutató hasonlóképpen szükségszerűen kisebb-nagyobb részletességgel foglalkozni kényszerül magyar vonatkozásokkal is. Ilyen szempontból egyáltalán nem érdektelen főleg az osztrák történelmi, ezen belül érdeklődésünknek megfelelően a hadtörténelmi irodalom ismerete.

Az osztrák hadtörténetírói tevékenység jól meghatározhatóan szervezetszerű kezdethez köthető az újkorban. A kétszáz évvel ezelőtt elhunyt felvilágosult abszolút uralkodó, II. József, még korrégensként és a hadügyek legfőbb irányítójaként, 1779. november 22-én leiratot intézett a Császári-Királyi Udvari Haditanács elnökéhez, futaki Hadik András gróf tábornaghoz (1711—1790) és ebben utasította, hogy „mostantól kezdve minden 1740-et követő hadjárat nyerjen történelmi, hiteles, okmányokkal alátámasztott ábrázolást”.¹

Az uralkodó joggal adhatta ezt az utasítást a legmagasabb beosztású katonának. Ugyanis Savoyai Jenő herceg, tábornagy (1663—1736), Hadik neves hivatalbeli elődje javaslatára már 1711. április 4-ére elrendelte az uralkodóelőd-nagynagybátya I. József, hogy „a Császári-Királyi Udvari Haditanács irodája mellett levéltárat állítsanak fel”. A levéltárossá kinevezett Bernhard Rosenbaum (?—1729) feladata pedig az lett, hogy „a másfél évszázad óta idekerült, rendezetlen és feledésbe merült, ám egyébként önmagukban értékes és figyelemreméltó iratokat előkeresse és rendezze”.² Rosenbaum és utódai azután 1779-re nem csak a Császári-Királyi Udvari Haditanács 1556-os alapítása óta ott heverő korábbi, hanem a folyamatosan beérkező újabb hadivonatkozású iratokat is kutatható állapotba hozták.³

A további háborúkkal kapcsolatosan még tömegesebb irattermelés következett be. Ugyanakkor a hadügy fejlődése fokozottabban megkövetelte a tudományos előmunkákat. E két momentumot felismerve, Károly főherceg, tábornagy emlékirattal fordult uralkodó fivéréhez, II. Ferenc császárhoz (I. Ferenc magyar királyhoz) egy újabb, ez esetben csak a hadtörténelmi kutatás bázisául szolgáló hadilevéltár felállítására érdekében. Ennek engedélyezése 1801. március 23-án megtörtént, és a Kriegsarchiv a főszállásmesteri törzs alárendeltségében megszervezésre került.⁴ Az új levéltár három részlegben gyűjtötte az iratanyagot: a hadviselés története, az ország- és terepismeret, valamint a hadtudomány elmélete és története vonatkozásában, ahogyan utasításában a főszállásmesteri törzs parancsnokaként dukafalvi és kucsini Duka Péter báró, altábornagy (1756—1822) meghatározta.⁵

Károly főherceg azt is felismerte, hogy nem elegendő a hadtörténelem tanulmányozása, hanem publikációs lehetőséget is teremteni kell, amennyiben el akarja érni, hogy a múltbeli tetteknek a jelenben mozgósító ereje legyen.⁶ Erre a mozgósító erőre pedig az egybefonódó dinasztikus és honvédelmi célok érdekében igencsak

¹ *Kriegsarchiv, Wien* (a továbbiakban: KA), *Archiv des Hofkriegsrates* (a továbbiakban: HKR), Prot. 1779, G, Nr. 9055: *Mémoires*, XXVIII-5. Forrásmegjelölés nélkül idézi: *Allmayer-Beck, Johann Christoph*: Die Militärgeschichtsschreibung in Oesterreich von ihren Anfängen bis zum Jahre 1818. In: *Militärgeschichte in Deutschland und Oesterreich vom 18. Jahrhundert bis in die Gegenwart*. Vorträge zur Militärgeschichte, 6. (Kiad.: Militärgeschichtliches Forschungsamt) Bonn, 1985. 71. o.

² KA HKR Reg. 1711, Nr. 36. Prot. Reg. 1711 April, fol. 264. Idézi: *Inventar des Kriegsarchivs Wien*. Inventare Österreichischer Archive, VIII. k. (Kiad.: Beamte des Kriegsarchivs) Wien, 1953. 14. skk. o.

³ KA HKR 1774-55-145.

⁴ *Langer, Johann*: Das k. u. k. Kriegsarchiv von seiner Gründung bis zum Jahre 1900. Wien, 1900, 25. o.

⁵ *Inventar*, 21. o.

⁶ *Allmayer-Beck*, 74. o.

szükség volt, hiszen Ulm (1805. október 17.) és Austerlitz (1805. december 2.), valamint Jena és Auerstädt (1806. október 14.) után úgy tűnt, hogy a III. és IV. koalíció ellen diadalmasan előretörő Napóleon aligha állítható meg hadügyi megújulás nélkül. Ehhez volt szükség az 1808-ban útnak indított évnegyedes szaktudományos közlönyre.⁷

Az *Oesterreichisch-militärische Zeitschrift* első száma 1808 január végén a Császári-Királyi Hadügyminisztérium kiadásában a Császári-Királyi Udvari és Állami Nyomda előállításában jelent meg. A szerkesztés a Hadilevéltárban történt, a tényleges irányító az akkori levéltárigazgató, a magyar indigenátussal rendelkező, spanyol származású Moritz Gomez de Parientos (helyesen: y Barrientos) altábornagy (1744—1810) volt. Az ő megfogalmazása lehetett a beköszöntő is, amelyben ez áll: „Ezt a művet az osztrák császári állam hadirendjének ajánljuk.” Ezt követően azonnal megfogalmazásra került a megjelentetett folyóirat tervezett témaköre is: „A hadtudomány minden ága, a közép- és újkori osztrák hadtörténelem, ország- és településismeret, főleg a hazai — ez ennek a folyóiratnak a tárgya.” (1. o.)

Már az első szám átlapozása világgóssá teszi, hogy „osztrák” alatt természetszerűleg Habsburg-birodalombéli értendő. Ennek szellemében a 140—143. oldalon „Orlich báró, Grisalini-ezredbeli alezredes 1689-es magatartása annak bizonyítékaként, hogy a kisháborúban a határozott férfi a túlerővel szemben vállalkozhat fellépésre” címmel annak leírása került közlésre, hogy a 7 társzeker kísérő parancsnokaként Lipparól Szegedre tartó magyar tiszttel 30 dragonyos és 30 huszár élén miként vette fel a harcot a rá támadó 300 oszmán harcossal és miként verte vissza a túlerő rajtaütését. Hasonlóképpen értékes közlemény olvasható az első évfolyamban Piccolimini herceg, altábornagy 1689-es boszniai és makedóniai oszmánellenes portyájáról, amelynek számos magyar vonatkozása van. (235. skk. o.)

1808-ban mind a négy tervezett szám megjelent. Az ezekben végighúzó két hosszabb tanulmány a Szent Liga oszmánellenes felszabadító háborújának (1683—1699) és VI. Károly császár (III. Károly magyar király) első török háborújának (1716—1718) a magyarországi hadszíntéren történt eseményeiről szól, vagyis a magyar hadtörténelem szerves részét képező folyamatokat mutat be.

1809-ben azonban kiobbant az V. koalíciós háború és az újabb közvetlen osztrák-francia összecsapás korán véget vetett a folyóirat létének. Még a kiszállításra váró 1908. évi negyedik szám jelentős része is megsemmisült, amikor 1809. május 13-án tűzérsegi csapást mért a francia haderő Bécsre, és tüzet fogott a raktárépület is.⁸

A háborús év elmúltával 1810. október 15-i felterjesztésével gróf Josef Radetzky altábornagy (1766—1858) vezérkari főnökként a Császári-Királyi Udvari Haditanácshoz fordult, a folyóirat újraindítását kérve.⁹ Erre gróf Heinrich Bellegarde tábornagy (1756—1845), e testület elnöke báró Leonhard von Rotkirch und Panthen őrnagyot (1773—1842), a főszállásmesteri törzs irodalmi részlegének vezetőjét, a korábbi folyóiratszámok egyik munkatársát bízta meg a folyóirat újraindításával és szerkesztésével.¹⁰ Itt kell megemlíteni, hogy a pályája csúcán altábornagyi rendfokozatot elért hadtudós egy császári-királyi őrnagy fiaként a magyarországi, Moson vármegyei Pándorfaluban (ma: Párdorf, Ausztria) született és ott töltötte gyermekéveit.¹¹

Rotkirch-Panthen úgy vélte, havi megjelentetésű, nagyobb példányszámú, szélesebb olvasóközönségnek szóló új folyóiratot kellene megjelentetni. A Császári-Királyi Udvari Haditanács vezetői ezzel szemben továbbra is hivatalos hadseregközönlönyben gondolkodtak. A kiadó és a főszerkesztő nyílt összeütközése az 1811 januárjában megjelentetni kívánt, elkészült első számmal kapcsolatosan robbant ki. Egy térképpublikációban, mégha száz évvel korábbi hadieseményt illusztrált is, olyan veszélyt láttak a felső katonai vezetők, hogy hadititkokat szolgáltathat ki az ellenségnek. Az elkészült szám visszatartása mellett tárgyalások kezdődtek. Ennek eredménye az lett, hogy Rotkirch-Panthen és szerkesztőtársai az újraindított folyóirat kiadói is lettek, bár tiszti rendfokozatukat és hadilevéltári beosztásukat megtartották.¹²

⁷ Zitterhofer, Karl: *Streffleure Militärische Zeitschrift 1808—1908*, Wien, 1908, 1. o.

⁸ Uo. 3. o.

⁹ KA HKR prot. 1810. G, Nr. 9300.

¹⁰ Zitterhofer, 3. o.

¹¹ Wurzbach: *Biographisches Lexikon*, 27. k., Wien, 1874. 108. skk. o.

¹² Zitterhofer, 4. skk. o.

1811 márciusában jelent meg a *Neue militärische Zeitschrift* Anton Strauß nyomdájának előállításában. A beköszöntő azt a célkitűzést tartalmazta, hogy „az új katonai folyóiratnak az a rendeltetése, hogy a császári-királyi hadsereg tisztjei között terjessze a tudományos ismereteket”. (3. o.) A témák közül a korábbi hadjáratok forrásokra alapozott, történelmi és kritikai ábrázolását találta elsődlegesnek a főszerkesztő.¹³

Ezek tanulmányozása magyar szempontból is figyelemre méltó. Kiemelést érdemel, hogy a 7. számban tanulmány jelent meg az 1697. szeptember 11-i zentai csatáról. (3. skk. o.) Számos más ismeretközlés közül válogathatnánk még. Ehelyett itt és most azt hangsúlyozzuk inkább, hogy az első számtól kezdve önálló rovata volt „Militärveränderungen” címmel a császári-királyi hadseregben bekövetkezett személyi változásoknak (133. skk. o.), ez pedig, mintegy a későbbi rendeleti közlőnyök előfutáraként, fontos forrást jelent a személyügyi kutatások számára.

Ez a folyóiratkiadási kísérlet is rövid életűnek bizonyult. Az 1812-es oroszországi hadjárat, majd az 1813—1815 közti német felszabadító háborúk bekövetkezése nem kedvezett a megjelentetésnek. Az időközben ezredessé előléptetett Rotkirch-Panthen az 1813 decemberi számmal kénytelen volt beszüntetni a kiadást.¹⁴ Az utolsó szám azzal búcsúzott: „a gyakorlatnak és nem az előkészítésnek van itt az ideje” (169. o.).

A béke újlagos bekövetkezése után mégis éveknek kellett még eltelnie, míg a vezérkarban 1817. január 16-án végül is megfogalmazást nyert „a katonai folyóiratnak hivatalos lapként való újra kiadása”.¹⁵ Miután a felterjesztéssel Karl Philipp Schwarzenberg herceg, tábornagy (1771—1820) a Császári-Királyi Udvari Haditanács elnökeként egyetértett, 1817. május 29-én I. Ferenc hozzájárult, hogy „a kincstár igénybevétele nélkül, magánvállalkozásban” a folyóirat újra megjelenhessen.¹⁶ Kiadó-főszerkesztő ezúttal Johann Baptist Schels százados (1780—1847) lett, aki az előző két folyóiratnál szerkesztőként már közreműködött.¹⁷

Az *Oestreichische militärische Zeitschrift* 1818-ban megjelent első számában, amelyet ugyancsak Anton Strauß nyomdája gondozott, Schels felhívást tett közzé „bajtársainkhoz, fegyverbarátainkhoz” adresszálva, amelyben visszautalt az 1813-as újrakezdesi ígéretre és közölte ennek bevégzett tényét (3. o.). Ehhez hozzátette, hogy „minden, ami legtágabb értelemben befolyással van a háborúra, a folyóirat tárgya” (5. o.).

Valóban tág keretek közt mozgó, számos jelentős publikáció kapott teret az újraindított folyóiratban. Magyar szempontból elsődlegesen már az első évfolyamból a spanyol örökösödési háború 1706-os itáliai hadjáratáról és a turini csatáról szóló tanulmány-sorozatot kell említeni. Számos más, kimondottan magyar téma is megjelent azonban. Így az 1828-as első számban tanulmány van Kőszeg 1532-es oszmán ostromáról és megvédéséről (68. skk. o.). Az 1827. évi negyedik számban Schels maga írt Győr 1598. március 29-i birtokba vételéről, Adolph Schwarzenberg báró, tábornagy e jelentős haditettéről (170. skk. o.). Ugyancsak Schels foglalkozik az 1829. évi második számban Nagyvárad 1598-as védelmével Melchior von Redern ténykedésével összefüggésben (257. skk. o.). Az 1829/4. számban megint csak Schels Buda 1598-es védelmét mutatja be. Az 1828-as évfolyamban Rintelen hosszú tanulmány-sorozatának a tárgya az 1661—1664 közötti oszmánellenes harc. Az 1835/1. számban Thielen dolgozta fel nemes Hadik András altábornagy 1757-es berlini portyájának történetét (115. skk. o.). Az 1845-ös, 1846-os és 1847-es évfolyamokban Geringer részletesen ábrázolja a 11. (székely) huszárezred részvételét az első koalíciós háborúban 1792—1797 közt. A magyar vonatkozású felsorolás még hosszan folytatható lenne.

Miután Schels 1847-ben elhunyt, megbízott főszerkesztőként az 1847. évi 10. számtól kezdve addig szerkesztőtársa, Anton Pannasch ezredes (1789—1855) vette át a folyóirat gondozását. Új főszerkesztőnek 1848-ban mégis lovag Franz Sylvius von Hannekart vezérőrnagyot (1788—1855), a Kriegsarchiv igazgatóját nevezték ki. Együttal érdekes módon a hadvezetés meghagyta a folyóiratot magánvállalkozásnak.¹⁸

13 Uo. 6. o.

14 Uo. 7. o.

15 KA HKR Prot. 1817. G, Nr. 1017.

16 KA HKR Prot. 1817. G, Nr. 3453.

17 Brouček, Peter: Johann Baptist Schels. In: Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs, 25. k., Wien, 1972. 442. skk. o.

18 Zitterhofer, 11. skk. o.

Ennek köszönhetően a forradalmi események hatására az 1848. évi 5. számtól kezdve Pannasch ezredes és Friedrich Heller von Hellwald alezredes (1798—1864) kezébe került vissza a folyóirat szerkesztése,¹⁹ míg azt tüntették fel, hogy „kiadja egy tiszt-i egylet”. A kor szellemét tükrözi a fejléc felirata is: „Szabadelvű, igaz és felvilágosító” küldetést vállalt fel a hadtörténeti folyóirat.

Bár az 1848—49-es forradalmi időszakban érthetően más témák voltak meghatározóak, mégis felbukkant az 1848. évi III. kötetben jelentős magyar vonatkozású történelmi téma is: Karl Trischler tette közzé az erdélyi császári-királyi katonai határ-örvidék belső viszonyait ábrázoló tanulmányát (40. skk., ill. 184. skk. o.).

Az Oestreichische militärische Zeitschrift határozott elkötelezettségén túl a szerkesztőség lelkének számító Pannasch ezredes a Bécsi Nemzeti Gárda főparancsnokaként tevőlegesen is részt vállalt a birodalom átalakításában. Ugyanakkor az ezredessé előléptetett Heller a magyar szabadságharc ellen került bevetésre.²⁰ Mindenesetre az események előrehaladtával világossá vált, hogy a megtorlás a folyóiratot is érni fogja. Az 1849 októberi számban megjelent a közlemény, hogy „Pannasch ezredes és Heller ezredes ösztönözve érzik magukat, hogy az év végével felhagyjanak a szerkesztéssel” (számozatlan függelék). A 11. szám fejlécéről azután eltűnt a „Szabadelvű, igaz és felvilágosító” bővítmény, a 12. szám pedig már meg sem jelent.²¹

Ezúttal egy évtizednek kellett eltelnie az újraindításhoz. 1859. november elsején fogalmazta meg Vilmos főherceg, tábornagy, hadsereg-főparancsnokként I. Ferenc Józsefhez intézett jelentésében: „A hadsereg szellemi és erkölcsi fejlesztéséhez nincs befolyásosabb és általánosabban ható eszköz, mint a kor viszonyainak megfelelő és jól vezetett katonai folyóirat.”²² Az érveléssel az uralkodó egyetértett és 1859. november 9-ai nyílt parancsával elrendelte az *Österreichische Militärische Zeitschrift* kiadását.²³ A kiadással és szerkesztéssel egykori tanárát, lovag Valentin von Streffleur szolgálaton kívüli vezérhadbiztost (1807—1870) bízta meg.²³

A folyóirat újra indításához a kiadó-főszerkesztő jelentős állami támogatást kapott, és a kiadványt a Császári-Királyi Udvari és Állami Nyomda gazdolta.²⁵ Streffleur beköszöntésképpen kifejezte óhaját, hogy „a folyóirat legyen a hadtudományi tevékenység központi közlönye”. Ebben az értelemben hadelméleti, hadtörténelmi tanulmányokat ugyanúgy közölni kívánt, mint katonai vonatkozású irodalmi szemlélet, önképzést lehetővé tevő anyagközlést és a haderő belső híreit. (III. o.)

Tevékenységét ebben a szellemben végezte tíz éven át a főleg térképész érdeklődésű Streffleur, amikor váratlanul elhunyt. Utóda addigi legközelebbi munkatársa, Moritz Brunner (1839—1904) hadiműszaki törzskari százados lett.²⁶ Az újraalapítóra emlékezve, ezt követően a folyóirat *Streffleurs Militärische Zeitschrift* címmel jelent meg.²⁷

Hadtörténelmi szempontból az érdemel kiemelés, hogy Brunner 1877-ben új rovatot vezetett be „Közlemények a Cs. Kir. Hadilevéltárból” címmel. Ebből nőtt ki az 1881 óta önállóan megjelenő *Mitteilungen des k. u. k. Kriegsarchivs* című kiadvány.²⁸

Magyar vonatkozású fontos közlemények láttak napvilágot Streffleur folyóiratában sorra-rendre. Így az 1862/4. számban az 1594/95-ös magyarországi oszmán háborúról olvasható (217. skk. o.). Az 1869 4. számban J. E. Mátyás király cseh zsoldosairól publikált (226. skk. o.). Angeli az 1877. évi 2. és 3. számban a Badeni Lajos főparancsnoksága alatt állt császári-királyi haderő 1689—1692 közti magyarországi oszmán-ellenes hadműveleteit mutatta be. (Függelék, 135. skk., ill. 217. skk. o.). Ezzel szemben az 1882/1. számban W. Bichmann az 1848/49-es erdélyi román népfölkelésről írt. (229. skk. o.) A sor még hosszan folytatható lenne.

Miután Brunner 1884-ben megvált a szerkesztéstől, egymást rövid időnként váltva B. Potier százados, M. E. Angeli őrnagy, K. Skola hadbíró százados, G. Walmsberg

19 Wurzbach, 8. k. 767. skk. o.

20 Zitterhofer, 13. skk. o.

21 Uo. 15. o.

22 KA Archiv des Kriegsministeriums (a továbbiakban: KM), Präs. 1859, Nr. 3805.

23 Zitterhofer, 16. o.

24 Wurzbach, 40. k. 2. skk. o.

25 Zitterhofer, 18. o.

26 KA KM Präs. 1870, Nr. 3524.

27 Zitterhofer, 22. o.

28 Uo. 23. o.

százados, J. Nosinich ezredes, B. Teltscher ezredes, végül tíz évi időtartamra 1891-től Karl von Kandelsdorfer százados (1850—1930) következett. A gyakori szerkesztő-váltásokat erősen megérezte a folyóirat. Kandelsdorfer ténykedése idején azután újra érdekesebb közlemények láttak napvilágot.

Magyar szempontból is újolag több publikáció érdemel figyelmet. Berlovic-Borota őrnagy az 1891. évi I. kötetben a pozsonyi Ferenc József-híd stratégiai jelentőségét elemezte (27. skk. o.). Az 1892-es évfolyamban A. Gjukic a titeli sajkászászlóaljnak az 1788—1791 közti oszmánellenes háborúban vívott harcait dolgozta fel részletesen. (I. 177. skk., II 178. skk., III/77. skk., III. 273. skk., IV. 184. skk. o.)

Kandelsdorfer 1901-es kiválása után Josef Jekelius főhadnagy, majd 1903-tól Viktor Grzesicki százados, végül 1914-ben rövid időre még Karl Zitterhofer százados vette át a szerkesztés irányítását. A kiadói jogokat Streffleur családja 1896-ig tartotta meg. Akkor Fritz Gabriel Ilger, majd tőle 1903-ban L. W. Seidel és Fia Cs. és Kir. Udvari Könyvkiadó szerezte meg.²⁹

Ebből az időszakból is figyelmet érdemelnek egyes magyar vonatkozású közlések. Így az 1897. évi IV. kötetben jelent meg Gyulai Sámuel gróf altábornagynak 1783. január 25-én kelt és aznap alhadnaggyá kinevezett fiához, Gyulai Ignác grófhhoz, a későbbi neves hadvezérhez írt rendkívül tanulságos levele. Az 1906. évi II. kötet tartalmazza a Radetzky-huszárok 1866-os bevetéséről szóló dolgozatot. Az 1907. évi I. kötetben Pauer az 1849-es, „isaszegeti hadjáratot” elemzi részletesen (39. skk., 727. skk., 867. skk. o.). Az 1908. évi II. kötetben Karl Zitterhofer az 1708. augusztus 4-i (sic!) trencséni csata jelentőségével foglalkozik.

1914 decemberével megszűnt a Streffleurs Militärische Zeitschrift kiadása.³⁰ Az első világháborúban és azt követően az események sodrában kiadott új katonai folyóiratok, így az 1915-ben indított Streffleurs Militärblatt, amelynek szerkesztése Karl Schneller (1878—1942) kezében volt, avagy a Danzer's Arme-Zeitung utódjaként megjelentetett Österreichische Wehrzeitung, amelynek a szerkesztője Edmund Glaise von Horstenau (1882—1946) volt, nem a hadtörténelemmel foglalkoztak.³¹

Politikai okok miatt az első osztrák köztársaság megszületését követően a honvédelmi minisztérium kiadásában kezdetben csupán az 1920-ban alapított Technische Mitteilungen jelenhetett meg. Bár már 1921-ben bővült a cím, a Militärwissenschaftliche und Technische Mitteilungen továbbra is kerülni kényszerült a hadtörténelmi témákat. Csak 1924-et követően jelentek meg előbb első világháborús, majd 1914-et megelőző eseményekkel is foglalkozó írások.³² Ez a tendencia erősödött, amikor 1929-től újabb címmódosítás következett be, és a folyóirat neve egyszerűbben *Militärwissenschaftliche Mitteilungen* lett.

A két világháború közti időben főleg évfordulók esetén fordultak osztrák szerzők magyar témákhoz. Így az 1936 8. számban Rudolf Kiszlign Buda 1686-os visszafoglalását idézte fel, míg az 1937/8. számban Karl Schnagl az 1687. augusztus 12-i harsányi csatát vázolta fel. A közelebbi múlthoz fordulva, az 1938 12. számban E. Ratzenhofer arra vállalkozott, hogy a „Szlovákia és Kárpáti-Oroszország területéről kiállított cs. kir. ezredek nemzeti összetételét” vizsgálja. Az 1939 5. számban pedig Némethy L. az új magyar véderőtörvényt mutatta be.

Magyar vonatkozásban is jól értelmezhetően a szerkesztést irányító Xaver Schubert, majd Emil Ratzenhofer nem kívánt szakmai versengést a Hadileváltár újraindított történelmi tanulmányközléseivel.³³ Ugyanakkor színvonalasak voltak az itt közzétett írások is. A színvonal maradt még akkor is, amikor 1938-tól egészen az 1944 végi megszűnésig a Militärwissenschaftliche Mitteilung egyes számai horog-

²⁹ Uo. 24. o.

³⁰ *Freistetter, Franz*: Die „Österreichische Militärische Zeitung.“ Zu ihrem 25- und 180jähri-gen Bestehen. In: Österreichische Militärische Zeitschrift, 1988/2. 101. o.

³¹ *Regele, Oskar*: Rückblick auf die Militärgeschichtsschreibung Österreichs. In: Landesverteidigung geht alle an. Christliche Verantwortung in der Wehrfrage. 2. f. Wien, 1958. 70. skk. o.

³² *Broucek, Peter*: Militärgeschichte in Österreich von 1918 bis 1938/45. In: Militärgeschichte in Deutschland und Österreich vom 18. Jahrhundert bis in die Gegenwart. Vorträge zur Militärgeschichte, 6. k. (Kiad.: Militärgeschichtliches Forschungsamt) Bonn, 1985. 87. skk. o.

³³ Uo. 95. o. V. ö.: *Schubert, Franz X.*: Inhaltsverzeichnis der Jahrgänge 1920 bis 1929 der Militärwissenschaftlichen und Technischen Mitteilungen, Wien, é. n.; *Tuder, Othmar*: Militärwissenschaftliche und Technische Mitteilungen. Inhaltsverzeichnis der Jahrgänge 1930—1944. Wien, 1974.

kereszt alatt és a címlapon a következő megjegyzéssel jelent meg: „A Német Katonapolitikai és Hadtudományi Társaság Bécsi Fiókiintézményének közleményeként is szolgál”. Ebben az időben a főhangsúly a napi hadiesemények részletes elemzésére került.³⁴

A második világháborút követően, a négyhatalmi megszállás körülményei közt, a folyóirat nem indulhatott újra. Miután 1948-tól újra megjelenhetett a *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs*, kezdetben nem is volt erre igény.³⁵ Az 1955-ös állami újjászületést követő második évben azután megalakult a honvédelmi minisztériumon belül a főszemléli hivatal szerveként a hadtudományi osztály is. Ennek tevékenysége nyomán és ösztönzésére 1960-ban egyszerre két új tudományos folyóirat kiadására került sor. *Landesverteidigung* címmel, de *Österreichische Militärische Zeitschrift* alcím-bővítéssel jelent meg az az új katonai időszaki kiadvány, amelyben kezdettől jelentős, útmutató hadtörténelmi dolgozatok is megjelentek. Ugyanakkor *Für Den Kommandanten* címmel egy további periodika szolgált a napi tiszti ténykedés alapjául, inkább gyakorlati jellegű közleményekkel.³⁶

Ez a kettéválás megmaradt máig. A *Für Den Kommandanten* utódaként ma is nagy népszerűségnek örvend a *Truppendienst*, míg a *Landesverteidigung* jogutódjaként 1963-tól az *Österreichische Militärische Zeitschrift*, ismert rövidítésével: az ÖMZ jelenik meg. Az első főszerkesztő, Gustav Stöckelle szolgálaton kívüli százados beosztásában az első számban újfólag így körvonalazta a célkitűzéseket: „Az *Österreichische Militärische Zeitschrift* általában segíteni kívánja a szellemi, katonai, műszaki és gazdasági honvédelmet, különösen pedig a tisztikarnak, mint a honvédelem elhivatott hordozójának, felelősségteljes feladatához szellemi felkészítéssel akar segítséget nyújtani.” (1. o.)

Ebben az értelemben az 1866-os porosz-osztrák háborúra és az első világháborúra vonatkozóan különösen sok közlemény jelent meg. Régebbi témák is napirendre kerülnek, főleg évfordulók alkalmával. Így az 1963 5. szám teljes egészében Savoyai Jenő hercegnek állított emléket születésének 300. évfordulója alkalmából.³⁷ Az ilyen történelmi személyiségekhez, eseményekhez kapcsolódó tematikus számok, ahogyan ezt a folyóirat élén főszerkesztőként 1969 óta álló Franz Freistetter hadosztálytábornok következetesen megvalósítja, a közös múlt alapján a magyar hadtörténelemmel kapcsolatosan is figyelmet felkeltően szólnak. E körből most csak Kurt Peballnak az 1964 6. számban az 1664-ben Léva, Szentgotthárd és Nagyfalva mellett vívott oszmánellenes csatákról közzétett tanulmányát emeljük ki (257. skk. o.).

Részletesebb elemzések természetesen magyar vonatkozásban is mégis inkább a félmúlttal, a kortárs történettel kapcsolatosan jelennek meg. Így a magyar haderő 1918—1941 közti fejlődését Lengyel Béla az 1965 6. és az 1966 1. számban vázolta fel (469. skk. o., ill. 51. skk. o.). Az 1944 45. évi magyarországi hadműveletekkel egybekötve az 1964 6. számban (388. skk. o.) Gosztonyi Péter, az 1985/4. számban (305. skk. o.) Siegbert Kreute foglalkozott. A Magyar Néphadsereg 1945—1956 közti történelmi útjáról ugyancsak Gosztonyi Péter publikálta közleményét az 1966/4. és 5. számban (305. skk. o., ill. 393. skk. o.).

A fenti rövid áttekintés is meggyőzheti a hadtörténet iránt érdeklődő magyar olvasókat arról, hogy feltétlenül hasznos az öt kényszerű szünet után mindig újraindított, ma pedig virágzó, immár 183. évfolyamában járó osztrák hadtörténelmi folyóirat régebbi és frissen megjelenő számait kézbe venni és tanulmányozni. A hadtörténelem aktív művelői számára, foglalkozzanak bár országon, vagy helytörténelmi jellegű kérdésekkel, egyenesen nélkülözhetetlenek tarjuk — közös múltunkra tekintettel — az események gazdag tárházával kapcsolatosan sok meglepő információt nyújtó, nem egy esetben már hozzáférhetetlen forráson alapuló osztrák publikációkban való előzetes tájékozódást.

³⁴ *Freistetter*, 102. o.

³⁵ *Rauchensteiner, Manfred*: Die Militärgeschichtsschreibung in Österreich nach 1945. In: *Militärgeschichte in Deutschland und Österreich vom 18. Jahrhundert bis in die Gegenwart*. Vorträge zur Militärgeschichte, 6. k. (Kiad.: Militärgeschichtliches Forschungsamt) Bonn, 1985. 143. skk. o.

³⁶ Uo. 150. skk. o.

³⁷ *Freistetter*, 103. o.